

BANSKÉ MÚZEÁ A EXPOZÍCIE NA SLOVENSKU

Miniexpozičia ťažby spracovania bridlice v Marianke si v roku 2023 pripomína jubilejné 10. výročie svojho vzniku. Jej vybudovaniu predchádzal náhodný objav zatopenej Bridlicovej štôlne v Marianskom údolí v máji roku 2005, kedy pri čistení pivnice za III. prícestnou kaplnkou bolo objavené jej pokračovanie. Po vyčerpaní vody sa podarilo preniknúť do opustenej bridlicovej štôlne s tromi ťažobnými komorami. Už vtedy vznikla myšlienka využiť tento objekt pre verejnosť na prezentáciu histórie bývalej ťažby a spracovania bridlice v Marianke. Aj na tento účel bolo založené v roku 2006 občianske združenie Spolok Permon Marianka.

Na žiadosť Spolku Permon Marianka bola v roku 2008 vypracovaná architektonická štúdia Banské dielo Marianka – portál. Portál bol naprojektovaný z prírodného kameňa uloženého v gabione, doplneného dreveným prekladom s baníckym pozdravom Zdar Boh! a vstupnými dverami z ťahokovu. Pred Bridlicovou štôľňou bol v roku 2013 nainštalovaný Štátnym geologickým ústavom Dionýza Štúra informačný panel Sandbersko-pajštúnskeho geoparku. V priebehu mesiacov apríl – jún 2014 boli zrealizované zemné práce a uskutočnená samotná výstavba portálu. Následne bolo vo vzniknutom interiéri nainštalované zábradlie a postupne tu boli dopĺňané informačné tabule a rôzne exponáty. Dňa 28. 6. 2014 sa uskutočnilo slávnostné požehnanie nového vstupného portálu Bridlicovej štôlne v Marianskom údolí biskupom Mons. Františkom Rábekom. Od tohto dátumu sa začalo v Miniexpozičii so sprevádzaním verejnosti.

10. VÝROČIE VZNIKU MINIEXPOZIČIE ŤAŽBY A SPRACOVANIA BRIDLICE V MARIANKE

Miniexpozičiu ťažby s spracovania bridlice v Marianke tvorí podzemný priestor s kamenno-tehlovou klenbou. Jeho pôdorys má rozmery len 4,6 x 3 m a výška stropu klenby v najvyššom mieste 3,3 m. **Preto považujeme Miniexpozičiu za najmenšiu banskú expozičiu na Slovensku.** Cez zábradlie sa môžu jej návštevníci pozrieť do ústia zatopenej bridlicovej štôlne. Modrozelená vodná hladina býva pokrytá ostrovčekmi minerálu sadrovec, ktorý tu vniká v dôsledku prítomnosti minerálu pyrit vo vápnitej marianskej bridlici. Nad ústím štôlne je vidieť vodorovne uloženú mariansku bridlicu s červenastou patinou spôsobenou oxidmi železa.

V priestore Miniexpozičie sú umiestnené viaceré exponáty. Mapa Bridlicovej štôlne, fotografie z jej neprístupných zatopených častí, vrátane západnej komory, kde bola pred viac ako 300 rokmi baníkmi postavená typická bridlicová základka, fotografie s výrobkami z bridlice (podlahy, múry, studne, strešná krytina, písacie tabuľky), tabule s obrázkami z roku 1864 dokumentujúcimi spôsob ťažby bridlice v bývalej Šírovej jame a jej priemyselne spracovanie. Ďalej sa tu nachádza tabuľa venovaná zakladateľovi a majiteľovi podniku na ťažbu a spracovanie bridlice v Marianke Francúzovi Paulovi Eugéneovi Bontouxovi, tabuľa s dobovými pohľadnicami z rokov 1905 – 1910, približujúca návštevníkom pohľad na vytlačanie banského vozíka naloženého veľkými bridlicovými platňami z bridlicovej štôlne, celkový pohľad na bývalú Šírovú jamu a podnik, ako aj na budovu vtedajšieho riaditeľstva podniku. Na poslednej tabuli sú fotografie a schémy morských druhohorných jurských skamenelín nájdených počas ťažby v marianskej bridlici (amonit, belemnit, ľaliovka, stopy po červoch).

Na zemi sú v Miniexpozičii položené 1 m veľké bridlicové platne, z ktorých sa v Marianke vyrábali biliardové, ruletové a krajčírské stoly a ukážka pokrytia strešnou bridlicovou krytinou. V rohu je postavený drevený klát s tzv. lavičkou, na ktorom sprievodca ukazuje návštevníkom prácu pokrývača so špeciálnym kladivom na bridlicu – jej osekávanie a robenie dierok pre umiestnenie klinčov. V Miniexpozičii je možné si vyskúšať písanie griflíkom na školskú bridlicovú písaciu tabuľku a zotretie napísaného prírodnou morskou hubkou. Sprievodca ukazuje aj výrobu bridlicových srdiečok strihaním na pákových a ručných nožniciach a príležitostne aj prehrávanie šelakových platní, na kľukovom, takmer 100-ročnom gramofóne, ktoré sú vyrobené z bridlicovej múčky.

V roku 2017 bola Miniexpozičia ťažby a spracovania bridlice v Marianke zaradená do Adresára evidovaných múzejných zariadení na Slovensku, ktorý vedie Slovenské národné múzeum. Je súčasťou Geoparku Malé Karpaty. Ročne ju navštívi približne 800 – 900 návštevníkov. Miniexpozičia je turistickým známym miestom pre turistickú známku č. 919. Vydané boli k nej aj dve turistické vizitky (Wander Card) č. 442 a 443.

Miniexpozičia je okrem tradičných podujatí, akými sú napr. Otvorenie sezóny Miniexpozičie, Noc múzeí a galérií, Svätobarborský sprievod, otvorená od mája do začiatku novembra každú druhú nedeľu.

Text: **Roman Lehotský**

Vstupný portál do Miniexpozičie s informačným panelom (foto: Ivan Paška)

Celkový pohľad do interiéru Miniexpozičie (foto: Roman Lehotský).

Zatopené ústie bridlicovej štôlne s bezpečnostným rebrikom (foto: Roman Lehotský)

Dočasná expozícia OHŇOVÉHO STROJA A BANÍCTVA

Katarína Konečná

Ukážka výroby bridlicového srdiečka na pákových nožniciach (foto: Ivan Paška)

Návštevníci so sprievodcom (foto: Ivan Paška)

Písanie griflíkom na školskú bridlicovú tabuľku (foto: Ivan Paška)

Názov:

Miniexpozícia ťažby a spracovania bridlice v Marianke, Mariánske údolie

Kontakt:

Roman Lehotský, spm@marianka.eu,
+421 903 956 447

Otváracie hodiny:

každý druhú nedeľu (máj – november), ucelené skupiny po dohovore

Vstupné:

dobrovoľné

Ďalšie informácie:

www.marianka.eu, www.facebook.com/bridlica

MONTANREVUE 4-2023

Dňa 18. novembra 2023 bola slávnostne otvorená expozícia v Novej Bani v priestoroch archeologickej lokality Althandel na Mariánskej ulici č. 8.

Presná lokalizácia šachty Althandel bola predmetom skúmania odborníkov i nadšencov už dávnejšie. Na tejto šachte v roku 1722 postavil anglický konštruktér Isaac Potter stroj na čerpanie bankských vôd, ktorý ako prvý parný stroj na európskom kontinente odštartoval éru využitia hnacej sily pary.

Prvé indície vychádzali z geologického a archívneho výskumu. Pozemok o ktorom sa na základe týchto indícií predpokladala lokalizácia šachty, sa nachádzal v súkromnom vlastníctve. Po smrti majiteľa presvedčili odborníci i nadšenci mesto Nová Baňa, aby pozemok od pozostalých v roku 2018 odkúpilo, čo bolo základným predpokladom pre ďalší postup.

Na základe porovnania s historickými mapami sa podarilo približne určiť priestor kde sa nachádzala šachta a predpokladané základy strojovne. Podarilo sa vytvoriť rozsiahly multidisciplinárny tím, zaoberajúci sa skúmaním tejto technickej pamiatky celoeurópskeho významu.

Nasledoval archeologický výskum, ktorý sa realizoval pod vedením bádateľov z Katedry archeológie FF UKF v Nitre v rokoch 2019 – 2022. Počas štyroch sezón bola odkrytá väčšina kamenných základov strojovne a jej interiéru – miesta kde stála samotná pec. Súčasne bol uskutočnený aj architektonicko-historický výskum. Občianske združenie Nová Baňa pri príležitosti 300. výročia postavenia Potterovho ohňového stroja vyhlásilo vlni aj celoslovenskú verejnú zbierku v záujme záchranu archeologického náleziska pre budúce generácie. Zbierka sa pomaly chýli ku koncu a vyzbieralo sa viac ako 4000 €. Tieto prostriedky budú využité pri zakonzervovaní nálezu.

Zatiaľ kým samotné základy strojovne a kúrenisko čakajú na konzervovanie, aby mohli byť prezentované verejnosti, členovia OZ Nová Baňa pripravili pre návštevníkov tejto lokality aspoň dočasnú expozíciu v priestoroch bývalej garáže. Finančnú, fyzickú, materiálno a morálnu podporu pri jej inštalácii poskytlo Mesto Nová Baňa, Rozvojová agentúra BBSK Dobrý kraj, Slovenský bankský archív, Pohronské múzeum a tiež partneri z ďalších občianskych združení, spolkov a podnikateľských subjektov.

Návštevníka expozície čaká bližšie zoznámenie s geologicko-rudným bohatstvom nášho regiónu, históriou a fungovaním Potterovho atmosférického stroja aj priebehom výskumu základov strojovne, ktoré sú najstaršími zachovanými zvyškami stavieb tohto typu na svete. Okrem geologických vzoriek sú prezentované aj rôzne artefakty v podobe historických banických pracovných nástrojov či viacero typov kapeliek a téglikov, ktoré pre potreby skúšobníctva dodávali novobanské hrnčiarske dielne, ale aj edukačný model parného stroja Newcomenovho typu.

Na otvorení expozície sa prítomným prihovoril primátor mesta Mgr. MVDr. Branislav Jaďuď, PhD., MBA a predseda OZ Nová Baňa Branislav Medveď. Za OZ Althandel a Slovenský bankský archív